

Andrew Burnett, *The Dutch Rediscover the Dutch-Africans (1847-1900). Brother Nation or Lost Colony?* (Leiden en Boston: Brill, 2022, 312 pp., ISBN 9789004521223).

European Expansion and Indigenous Response luidt de titel van de serie waarbinnen het proefschrift van de Australische historicus Andrew Burnett in 2022 is verschenen. In zijn boek verkent Burnett de interactie tussen pro-Boeren instituties in Nederland en een specifieke groep witte kolonisten in Zuid-Afrika, die hij aanduidt als ‘Dutch-Africans’. Hij volgt de negentiende-eeuwse identificatie van Nederlanders uit zowel neocalvinistische als Liberale kringen met de Boeren Republiek Transvaal in de jaren 1847-1900. Dat is een gewaagde exercitie, gezien de omvangrijke literatuur die daar al over geschreven is.

Zo sluit de benadering van Burnett naadloos aan bij het oeuvre van de historicus Gerrit Schutte, die sinds jaar en dag over de verhouding tussen Nederland en de Afrikaner gemeenschap in Zuid-Afrika publiceert. Net als deze en andere Nederlandse historici typeert Burnett de betrokkenheid van Nederlandse organisaties en individuen bij de Boerenrepublieken als een vorm van ‘cultureel imperialisme’, naast en deels in reactie op een Brits imperialisme in Zuid-Afrika, waarbij de Nederlandse staat zich afzijdig hield. Onder de veelzeggende titel *Nederland en de Afrikaners. Adhesie en Aversie* (1986) liet Schutte zien hoezeer de Nederlandse toenadering gepaard ging met de nodige ambivalenties van beide kanten, aangezien de Nederlanders zich als meer ontwikkeld of ‘beschaafd’ presenteerden dan de Afrikaner *settlers*. Er was dan ook sprake van ‘Hollanderhaat’ in de Boerenrepublieken, al waren er evengoed momenten waarop Nederland en Nederlandse nieuwkomers door Afrikaners als ‘Krugers Hollanders’ in de armen werden gesloten. Of later, toen de nationalistische Afrikaner *settlers* er – tot ver na de Tweede Wereldoorlog – op uit waren om hun witte gelederen met Nederlandse nieuwkomers te versterken.

Schutte kwam tot zijn bevindingen op basis van onderzoek naar zowel Zuid-Afrikaanse als Nederlandse bronnen. Het is dan ook verrassend wanneer Burnett benadrukt dat hij ‘by reconnecting Dutch and Afrikaans sources’ geprobeerd heeft ‘to break down boundaries to create a fresh view of the Dutch and their colonial history’ (1). Sterker nog, Burnett stelt dat zijn boek laat zien hoe belangrijk het is om de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse historiografie met elkaar te verbinden ‘which had for most of the 20th century operated in isolation of each other’ (5). Met deze bewoordingen wordt vooral het werk van Schutte geen recht gedaan. Net als Burnett heeft Schutte zich (mede in samenwerking met de Zuid-Afrikaanse historicus

Hermann Giliomee) verdiept in de historische bronnen en geschiedenissen van de vroege Europese *settlers*, die zich in het kielzog van de VOC-kapitein Jan van Riebeeck vanaf 1652 aan de Kaap vestigden, en die na de overdracht van de Kaapkolonie aan de Britten in de loop van de negentiende eeuw verder trokken. Ook hebben hij en Nederlandse historici zoals Martin Bossenbroek, Bart de Graaff, Maarten en Vincent Kuitenbrouwer, Henk te Velde en ikzelf het nationalistische elan benadrukt waarmee Nederlanders hun ‘verre neven’ in de Boerenrepublieken herontdekten (of beter: *creëerden*) en aan de boezem drukten als ‘stamverwanten’. In het bijzonder toen zij de strijd aangingen tegen de annexatie door het Britse imperium aan het eind van de negentiende eeuw.

De toegevoegde waarde van Burnett's studie is dan ook niet dat hij de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse historiografie met elkaar verbindt die zich gedurende de twintigste eeuw onafhankelijk van elkaar ontwikkeld zouden hebben. Wel legt hij de nadruk vooral op de verwoede, maar mislukte pogingen van Nederlandse zijde tot toe-eigening van de Boerenrepublieken als een ‘tweede Nederland’ en de bevoogdende houding tegenover de ‘Boeren’ zodra zij zich daar vestigden. In die zin lijkt hij een kritischer standpunt in te nemen dan de Nederlandse geschiedschrijvers, die meer ruimte laten voor ambivalenties in de verhouding tussen beiden groepen.

Soms krijgt de lezer daarbij de indruk dat Burnett de zogenaamde *stamverwantschap-movement* – waarmee hij op de ‘pro-Boeren beweging’ doelt, aangezien hij de positie van ‘stamverwante’ Vlamingen in zijn boek buiten beschouwing laat – groter maakt dan deze was en als een soort staat binnen de staat beschouwt. Dat kan het gevolg zijn van de veelheid en verscheidenheid aan Nederlandse individuen, verenigingen, commissies en instanties die hij aan de hand van het begrip ‘stamverwantschap’ in kaart brengt. Maar ook al propageerden zij een *white Dutchness* in relatie tot de Boerenrepublieken, en ook al presenteerden zij zich als vertegenwoordigers (‘bridgeheads’, zoals Burnett het noemt) van Zuid-Afrika in Nederland en van Nederland in Zuid-Afrika, hun invloed op de verhoudingen in negentiende-eeuws Zuid-Afrika bleef uitermate beperkt.

Het lijkt erop – en dat wordt bevestigd met de literatuurlijst – dat het recente debat in de historiografie over dekolonisatie en de noodzaak aandacht te schenken aan het perspectief van verdreven ‘first nations’ door Burnett wordt genegeerd. Nu kan dat een legitieme keuze zijn, maar het huidige tijdsgewricht vraagt dan om een verantwoording, zeker als er al zoveel over de onderlinge dynamiek tussen Europese *settlers* in Zuid-Afrika en hun contacten met de metropool is gepubliceerd. Die verantwoording ontbreekt en daarmee verdwijnen de Afrikaanse gemeenschappen, die er waren lang voordat de Europese kolonisten hun land bezetten en er nadien bleven, opnieuw geruisloos uit deze geschiedenis. Dat is des te opmerkelijker omdat dit proefschrift werd gepubliceerd in de serie ‘European Expansion and Indigenous Response’ van uitgeverij Brill. Hoofdredacteur George

Bryan Souza (University of Texas) stelt dat de serie een forum wil bieden aan wetenschappelijk werk ‘that moves beyond the traditional isolated and nation bound historiographical emphases of this field, encouraging whenever possible non-European perspectives...’ (xi) Ook Souza onderkent in zijn introductie dat de typering van de Transvaal Boeren als ‘indigenous’ aan kritiek onderhevig is en zelfs geheel terzijde kan worden geschoven.

Mocht Burnett een vervolgstudie overwegen waarmee hij daadwerkelijk ‘a fresh view of the Dutch and their colonial history’ wil presenteren, dan zou hij zijn onderzoek kunnen richten op de dynamiek tussen Europese kolonisten in de Boerenrepublieken (onder wie slechts een deel van Nederlandse herkomst) en de Afrikaanse volkeren. Die verhoudingen waren immers evenzeer van invloed op de identificaties in Nederland met een beperkte, als wit gedefinieerde bevolkingsgroep in Zuid-Afrika. Dat vereist echter wel een ander soort bronnenonderzoek, waarbij de documenten in de bestaande (post)koloniale archieven, zoals die in het Zuid-Afrikahuis, vanuit een ander, ‘non-European’ perspectief worden benaderd. Tevens dient het onderzoek verbreed te worden met interdisciplinaire methoden om de *agency* van Zuid-Afrikanen van kleur in relatie tot imperialistisch Europa te verkennen. Een eerste voorzet werd daar in mei 2023 voor gegeven tijdens het symposium ‘Open de archieven!’ bij het 100-jarige bestaan van het Zuid-Afrika Huis in Amsterdam (<https://www.zuidafrikahuis.nl/product/open-de-archieven/>).

Barbara Henkes, freelance publicist en fellow Rijksuniversiteit Groningen